



# IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

*Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal*

**№5**



ISSN: 2992-8982

<https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz/>

**2026**



## IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

*Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal*

### Bosh muharrir:

Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich

*Elektron nashr. 2026-yil, may.*

### Bosh muharrir o'rinbosari:

Karimov Norboy G'aniyevich

### Muharrir:

Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

### Tahrir hay'ati:

**Salimov Oqil Umrzoqovich**, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi  
**Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich**, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi  
**Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich**, texnika fanlari doktori (DSc), professor  
**Rae Kvon Chung**, Janubiy Koreya, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati  
**Osman Mesten**, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari  
**Axmedov Durbek Kudratillayevich**, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor  
**Axmedov Sayfullo Normatovich**, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor  
**Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna**, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor  
**Kalonov Muxiddin Baxritdinovich**, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor  
**Siddiqova Sadoqat G'afforovna**, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)  
**Xudoyqulov Sadirdin Karimovich**, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor  
**Maxmudov Nosir**, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor  
**Yuldashev Mutallib Ibragimovich**, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor  
**Samadov Asqarjon Nishonovich**, iqtisodiyot fanlari nomzodi, professor  
**Slizovskiy Dimitriy Yegorovich**, texnika fanlari doktori (DSc), professor  
**Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich**, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor  
**Axmedov Ikrom Akramovich**, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor  
**Eshtayev Alisher Abdug'aniyevich**, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor  
**Xajiyev Baxtiyor Dushaboyevich**, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor  
**Hakimov Nazar Hakimovich**, falsafa fanlari doktori (DSc), professor  
**Musayeva Shoirazimovna**, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), professor  
**Ali Konak (Ali Ko'nak)**, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor (Turkiya)  
**Cham Tat Huei**, falsafa fanlari doktori (PhD), professor (Malayziya)  
**Foziljonov Ibrohimjon Sotvoldix'o'ja o'g'li**, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dots.  
**Faxridinov Zafarjon Faxridin o'g'li**, O'zb. Res. Bosh prokuraturasi HIJQKD boshqarma boshlig'i  
**Utayev Uktam Choriyevich**, Anijon viloyati prokurorining o'rinbosari  
**Ochilov Farkhod**, O'zb. Res. Bosh prokuraturasi IJQK Departamentining Namangan viloyati boshqarmasi boshlig'i  
**Buzrukxonov Sarvarxon Munavvarxonovich**, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent  
**Axmedov Javohir Jamolovich**, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)  
**Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li**, texnika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), katta o'qituvchi  
**Bobobekov Ergash Abdumalikovich**, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), v.b. dots.  
**Djudi Smetana**, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)  
**Krissi Lyuis**, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)  
**Glazova Marina Viktorovna**, Iqtisodiyot fanlari doktori (Moskva)  
**Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi**, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent  
**Sevil Piriyeva Karaman**, falsafa fanlari doktori (PhD) (Turkiya)  
**Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon o'g'li**, TDIU ITI departamenti rahbari  
**Ochilov Bobur Baxtiyor o'g'li**, TDIU katta o'qituvchisi  
**Golisheva Yelena Vyacheslavovna**, Iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent.  
**Abdukarimova Dinara Rustamxonovna**, bank-moliya akademiyasi professori, DSc., professor.  
**Ikramov Murod Akramovich**, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor  
**Nazarova Ra'no Rustamovna**, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor



## IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

*Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal*

### Editorial board:

**Salimov Okil Umrzokovich**, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan  
**Abdurakhmanov Kalandar Khodjavevich**, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan  
**Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich**, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor  
**Rae Kwon Chung**, South Korea, Honorary Professor at TSUE, Nobel Prize Laureate  
**Osman Mesten**, Member of the Turkish Parliament, Head of the Turkey–Uzbekistan Friendship Society  
**Akhmedov Durbek Kudratillayevich**, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor  
**Akhmedov Sayfullo Normatovich**, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor  
**Abdurakhmanova Gulnora Kalandarovna**, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor  
**Kalonov Mukhiddin Bakhridinovich**, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor  
**Siddikova Sadokat Gafforovna**, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogical Sciences  
**Khudoykulov Sadirdin Karimovich**, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor  
**Makhmudov Nosir**, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor  
**Yuldashev Mutallib Ibragimovich**, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor  
**Samadov Askarjon Nishonovich**, Candidate of Economic Sciences, Professor  
**Slizovskiy Dmitriy Yegorovich**, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor  
**Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich**, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor  
**Akhmedov Ikrom Akramovich**, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor  
**Eshtayev Alisher Abduganiyevich**, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor  
**Khajiyev Bakhtiyor Dushaboyevich**, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor  
**Khakimov Nazar Khakimovich**, Doctor of Philosophy (DSc), Professor  
**Musayeva Shoira Azimovna**, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Professor  
**Ali Konak**, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor (Turkey)  
**Cham Tat Huei**, Doctor of Philosophy (PhD), Professor (Malaysia)  
**Foziljonov Ibrokhimjon Sotvoldikhoja ugli**, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor  
**Fakhriddinov Zafarjon Fakhriddin ogli**, Head of the DCEC under the Prosecutor General's Office of the Rep. of Uzb.  
**Utayev Uktam Choriyevich**, Deputy Prosecutor of Anijan Region  
**Ochilov Farkhod**, Head of the Namangan Regional Department of the Department of Internal Affairs of Rep. of Uzb.  
**Buzrukkhonov Sarvarkhon Munavvarkhonovich**, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor  
**Akhmedov Javokhir Jamolovich**, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences  
**Tokhirov Jaloliddin Ochil ugli**, Doctor of Philosophy (PhD) in Technical Sciences, Senior Lecturer  
**Bobobekov Ergash Abdumalikovich**, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Acting Associate Professor  
**Judi Smetana**, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)  
**Chrissy Lewis**, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)  
**Glazova Marina Victorovna**, Doctor of Sciences in Economics (Moscow)  
**Nosirova Nargiza Jamoliddin kizi**, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor  
**Sevil Piriyeva Karaman**, Doctor of Philosophy (PhD) (Turkey)  
**Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon ugli**, Head of the Department of Scientific Research and Innovations, TSUE  
**Ochilov Bobur Bakhtiyor ugli**, Senior lecturer at TSUI  
**Golisheva Yelena Vyacheslavovna**, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor.  
**Abdukarimova Dinara Rustamkhanovna**, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor  
**Ikramov Murod Akramovich**, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor  
**Nazarova Ra'no Rustamovna**, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor

#### Ekspertlar kengashi:

**Berkinov Bazarbay**, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor  
**Po'latov Baxtiyor Alimovich**, texnika fanlari doktori (DSc), professor  
**Aliyev Bekdavlat Aliyevich**, falsafa fanlari doktori (DSc), professor  
**Isakov Janabay Yakubbayevich**, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor  
**Rustamov Ilhomiddin**, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent  
**Hakimov Ziyodulla Ahmadovich**, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent  
**Kamilova Iroda Xusniddinovna**, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)  
**G'afurov Doniyor Orifovich**, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)  
**Fayziyev Oybek Raximovich**, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent  
**Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich**, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent  
**Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi**, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent  
**Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna**, katta o'qituvchi  
**Babayeva Zuhra Yuldashevna**, mustaqil tadqiqotchi  
**Komilova Nilufar Karshiboyevna**, Geografiya fanlari doktori, professori  
**Umirzoqov Ja'sur Artiqboy o'g'li**, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent  
**Zebo Kuldasheva**, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent

#### Board of Experts:

**Berkinov Bazarbay**, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor  
**Pulatov Bakhtiyor Alimovich**, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor  
**Aliyev Bekdavlat Aliyevich**, Doctor of Philosophy (DSc), Professor  
**Isakov Janabay Yakubbayevich**, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor  
**Rustamov Ilhomiddin**, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor  
**Khakimov Ziyodulla Akhmadovich**, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor  
**Kamilova Iroda Xusniddinovna**, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics  
**Gafurov Doniyor Orifovich**, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogy  
**Fayziyev Oybek Raximovich**, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor  
**Tukhtabayev Jamshid Sharafetdinovich**, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor  
**Khamidova Faridaxon Abdulkarimovna**, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor  
**Yakhshiboyeva Laylo Abdisattorovna**, Senior Lecturer  
**Babayeva Zuhra Yuldashevna**, Independent Researcher  
**Komilova Nilufar Karshiboyevna**, Doctor of Geographical Sciences, Professor  
**Umirzokov Jasur Artiqboy ugli**, Doctor of Economic Sciences (DSc), Associate Professor  
**Zebo Kuldasheva**, Doctor of Economic Sciences (DSc), Associate Professor

- 08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
- 08.00.02 Makroiqtisodiyot
- 08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
- 08.00.04 Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
- 08.00.05 Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
- 08.00.06 Ekonometrika va statistika
- 08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
- 08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
- 08.00.09 Jahon iqtisodiyoti
- 08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
- 08.00.11 Marketing
- 08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
- 08.00.13 Menejment
- 08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
- 08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
- 08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
- 08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

**Muassis:** "Ma'rifat-print-media" MChJ

**Hamkorlarimiz:** Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, O'zbekiston Respublikasi Bosh prokuraturasi huzuridagi Iqtisodiy jinoyatlarga qarshi kurashish departamenti

#### Jurnalning ilmiyligi:

“Yashil” iqtisodiyot va taraqqiyot” jurnali

O'zbekiston Respublikasi Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vazirligi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi rayosatining 2023-yil 1-apreldagi 336/3-sonli qarori bilan ro'yxatdan o'tkazilgan.



# MUNDARIJA

SANOAT KORXONALARINING IQTISODIY SALOHİYATINI OSHIRISHDA RAQAMLI TRANSFORMATSIYANING O'RNI .....	18
<b>O'rinov Akmaljon Ahmadjonovich</b> <b>Siddiqov Javlonbek Sodiqjon o'g'li</b>	
XORAZM VILOYATIDA KICHIK BIZNES SUBYEKTLARINING JORIY HOLATI VA RIVOJLANISH OMILLARI TAHLILI .....	22
<b>Ro'zmatova Farahongiz Bekmurotovna</b>	
ENERGETIKA INFRATUZILMASINING HUDUDIY RIVOJLANISH VA IJTIMOY TENGLIKKA TA'SIRI.....	27
<b>Babajanova Dilfuza Abdurasulovna</b>	
HUDUDLARDA LOKAL TURIZM XIZMATLARINING TARKIBI VA RIVOJLANISH DINAMIKASI TAHLILI (ANDIJON VILOYATI MISOLIDA) .....	32
<b>Xasanova Mavjuda Ma'mirjonovna</b>	
TURIZM MAVSUMIYLIGI OMILLARINING KOMPLEKS TAHLILI: TASNIFLASHNING KONSEPTUAL VA INTEGRATSION MEXANIZMLARI.....	41
<b>Barotov Umidjon Mahmud o'g'li</b>	
BOSHQARISH SIFATI MOHIYATI VA UNI OSHIRISHNING OBYEKTIV ZARURIYATI.....	48
<b>Shoyev Davronbek Axmadjonovich</b> <b>Abdullayeva Gulsanam</b>	
ENGLISH LOANWORDS IN RUSSIAN AND UZBEK: TERMINOLOGICAL ADAPTATION WITHIN A COMPARATIVE LINGUISTICS FRAMEWORK .....	53
<b>Kambarova Liliya Ruslanovna</b>	
РОЛЬ ГОСУДАРСТВА В ФОРМИРОВАНИИ ИННОВАЦИОННОЙ ЭКОНОМИКИ И ПРИВЛЕЧЕНИИ ИНВЕСТИЦИЙ .....	56
<b>Алибекова Саодат Лапасовна</b>	
EKSPORTGA YO'NALTIRILGAN SANOAT KORXONALARIDA MARKETING XIZMATINI TASHKIL ETISHNI TAKOMILLASHTIRISH YO'LLARI .....	61
<b>Usmonova Dilfuza Iloxomovna</b>	
O'ZBEKISTON INDIVIDUAL SPORTCHILARINI TAYYORLASH TIZIMI BOSHQARUVIGA RAQAMLI TA'LIM TEXNOLOGIYALARI JORIY ETISHNING SAMARALI USULLARI.....	66
<b>Junaydullayev Mels Asliddin o'g'li</b>	
KORXONA IQTISODIY BARQARORLIGINI TA'MINLASHDA ERP TIZIMLARINING SAMARADORLIGINI BAHOLASH.....	72
<b>Xaydarova Kamola Axinjanovna</b> <b>Berdiqulov Suhrob Berdiqulov o'g'li</b>	
KORPORATIV BIRLASHISHLAR VA QO'SHIB OLISSLAR: NAZARIY ASOSLARI VA RIVOJLANISH ISTIQBOLLARI .....	78
<b>Latipova Shaxnoza Maxmudovna</b> <b>Xolmurodova Sevara Asqarovna</b>	
DAVLAT BUDJETI KAPITAL XARAJATLARIDA RISKLARNI BOSHQARISHNI TAKOMILLASHTIRISH .....	84
<b>Guzal Navruzova</b>	
KORXONALARNING INNOVATSION RIVOJLANISHINI TA'MINLASHDA INVESTITSIYA VA MOLIYALASHTIRISH MEXANIZMLARI .....	88
<b>Mamayeva Diyora Kurbanbayevna</b>	
MARKAZIY VA JANUBIY O'ZBEKISTON MINTAQALARI SANOATIDA KICHIK BIZNES VA XUSUSIY TADBIRKORLIK KO'RSATGICHLARI HOLATI .....	94
<b>Uralov Eliboy Omonovich</b>	



O'ZBEKISTONDA YOSHLAR TURIZMINI RIVOJLANTIRISHDA XALQARO TAJRIBALARNI QO'LLASH.....	100
<b>Dilfuza Xamzayeva</b> <b>Xurshid Xurramov</b>	
TO'QIMACHILIK SANOATINI RIVOJLANTIRISHDA STRATEGIK YONDASHUVLARDAN FOYDALANISH .....	106
<b>Otaxonova Roza Boboxon qizi</b>	
APPLICATIONS OF ARTIFICIAL INTELLIGENCE IN THE DEVELOPMENT OF BANKING SERVICES.....	111
<b>Mamutova Aygul Kalmurzaevna, Yaxyayeva Inobat Karimovna</b>	
INVESTITSIYANING EKSPORT SALOHİYATINI OSHIRISHDAGI ASOSIY IMKONIYATLARI .....	118
<b>Rapikov Toxirjon Yuldashbayevich</b>	
XIZMATLAR SOHASIDA RAQAMLI MARKETINGDAN FOYDALANISHNING METODOLOGIK ASOSLARI .....	122
<b>Yahyoxonov Niyozxo'ja Bahroil o'g'li</b>	
ALOQA KORXONALARI MOLIYAVIY BARQARORLIGIGA TA'SIR ETUVCHI OMILLARNING EKONOMETRIK TAHLILI VA PROGNOZLARI.....	128
<b>Ismailov Xusanboy Mahammadqosim o'g'li</b>	
YASHIL IQTISODIYOTNI RIVOJLANTIRISHDA DAVLAT IQTISODIY BOSHQARUVINING ROLI VA AHAMIYATI .....	133
<b>Xatamova Gavhar Kiyamovna</b>	
QORAQALPOG'ISTON RESPUBLIKASIDA SUV TEJOVCHI TEXNOLOGIYALARNI JORIY ETISHNI DAVLAT TOMONIDAN MOLIYAVIY QO'LLAB-QUVVATLASHNI TAKOMILLASHTIRISH .....	138
<b>Seitnazarov Baxadir Muratbaevich</b>	
KICHIK BIZNES SUBYEKTLARINING TASHQI SAVDO FAOLIYATINI RIVOJLANTIRISHNING NAZARIY ASOSLARI.....	144
<b>Ismailov Erkin Faxretdinovich</b>	
THE ROLE OF INNOVATIVE MARKETING STRATEGIES IN THE GLOBAL BUSINESS ENVIRONMENT .....	148
<b>Aziz Kurbanovich Abdullaev, Nigora Fayzulla kizi Sayfullaeva, Maftuna Rustambek kizi Khojiakbarova</b>	
AGROKLASTER – AGRAR SOHANING RIVOJLANISH NUQTASI .....	154
<b>Boltayev Nazarbek Narzullayevich</b>	
RAQAMLI BANKLAR RESURS BAZASINI OPTIMALLASHTIRISH IMKONIYATLARI.....	159
<b>Jumayev Muzaffar Mahmud o'g'li</b>	
O'ZBEKISTON DON SANOATIDA RISKLARNI BOSHQARISH VA UNING STRATEGIYASINI RIVOJLANTIRISH.....	164
<b>Kurbanova Nigora Abduraxmanovna</b>	
RESPUBLIKAMIZDA AGROLOGISTIKA XIZMATLARI VA UNING SAMARADORLIGI.....	169
<b>Azizova Dilafruz Habibullayevna</b>	
INVESTITSIYA LOYIHALARINI KOMPLEKS EKSPERTIZA QILISH VA BAHOLASHDAGI MUAMMOLAR.....	172
<b>Ulashev Jahongir Xushmuradovich, Baxriddinova Yulduz Baxriddin qizi</b>	
O'ZBEKISTON ENERGETIKA TARMOG'INING HOZIRGI HOLATI VA RIVOJLANTIRISH ISTIQBOLLARI.....	176
<b>Yusupov Ulug'bek Shukrullayevich, Kodirova Xilola Joxongir qizi</b>	
IQTISODIYOTNI RAQAMLASHTIRISH SHAROITIDA BUDJETGA SOLIQ TO'LOVLARINI HISOBGA OLISH TIZIMINI TAKOMILLASHTIRISH .....	183
<b>Azimova Feruza Payziyevna, Madaminjonov A.</b>	
RAQAMLI TEXNOLOGIYALAR ASOSIDA MEHMONXONA XIZMATLARIDA VAQTNI BOSHQARISHNING XIZMAT SAMARADORLIGIGA TA'SIRI .....	188
<b>Tolipova Malika Saloxidinovna</b>	



AGROKLASTERLARNI TASHKIL ETISH — QISHLOQ XO'JALIGI SAMARADORLIGINI OSHIRISHNING MUHIM OMILI (QORAQALPOG'ISTON RESPUBLIKASI MISOLIDA) .....	192
<b>Yeshimbetov Uktamjon Xudaybergenovich</b>	
O'ZBEKISTON TO'QIMACHILIK SANOATI KORXONALARIDA BUXGALTERIYA HISOBINI MHXS ASOSIDA TAKOMILLASHTIRISH.....	198
<b>M.I. Murodova</b>	
“YASHIL” INVESTITSIYA LOYIHALARINI MOLIYALASHTIRISH ORQALI BARQAROR RIVOJLANISH MAQSADLARIGA ERISHISH MEXANIZMLARI .....	203
<b>Muxtorov Ilhom Avazjon o'g'li</b>	
O'ZBEKISTONDA SANOATNING YASHIL TRANSFORMATSIYASI VA QAYTA TIKLANUVCHI ENERGIYA OMILLARINING IQTISODIY O'SISHGA TA'SIRI.....	211
<b>Qo'ziboyev Behzod Hamidovich</b>	
IJTIMOIIY HIMOYA TIZIMIDA MOLIYAVIY RESURSLARNI SAMARALI TAQSIMLASH MEXANIZMLARINI TAKOMILLASHTIRISH.....	216
<b>Sharoxmatov Abduraxim Abdulamitovich</b>	
DON MAHSULOTLARI KORXONALARIDA RESURSLARDAN FOYDALANISHNING IQTISODIY AHAMIYATI .....	221
<b>Aipova Iroda Ikramovna</b>	
ISHLAB CHIQRISH KORXONALARIDA MARKETING BOSHQARUVINING HOLATINING TAHLILI .....	226
<b>Musayeva Shoira Azimovna</b>	
RAQAMLI TRANSFORMATSIYA JARAYONLARINI BOSHQARISHNING NAZARIY-USLUBIY ASOSLARI: XALQARO TAJRIBA VA ZAMONAVIY YONDASHUVLAR.....	232
<b>Egamova Komila Bekchon qizi, Nasirova Kamola Alimovna</b>	
РОЛЬ ОБРАЗОВАТЕЛЬНОЙ ИНФРАСТРУКТУРЫ В ТРАНСФОРМАЦИИ К ЗЕЛЁНОЙ ЭКОНОМИКЕ: ПРОСТРАНСТВЕННЫЙ АНАЛИЗ АНДИЖАНСКОГО РЕГИОНА.....	239
<b>Кадырова Лола Алимджановна, Эгамов Бахтиёржон Нурметович</b>	
REAL SEKTOR KORXONALARINI MOLIYALASHTIRISHDA ISLOM MOLIYASINING O'RNINI OSHIRISH.....	246
<b>Sevara Hakimova Rustam qizi</b>	
TIJORAT BANKLARI DAROMADLARI TARKIBI VA DINAMIKASINING STATISTIK TAHLILI .....	251
<b>Abdukaxarova Shoira Abduvaxobovna</b>	
YASHIL INNOVATSIYALARNI MOLIYALASHTIRISH VA AMALGA OSHIRISH IQLIM O'ZGARISHLARIGA MOSLASHISHNING ASOSIY OMILI SIFATIDA: TIZIMLI TAHLIL VA KELGUSI TADQIQOT YO'NALISHLARI .....	255
<b>Turanov Suhrob Bahodir o'g'li</b>	
OLIIY TA'LIM MUASSASALARI MEDIA IMIJINI KAPITALLASHTIRISHNING MOLIYAVIY MEXANIZMLARINI TAKOMILLASHTIRISHDA YANGI YONDASHUVLAR.....	262
<b>Nazarov G'ulom Akmal o'g'li</b>	
“YASHIL IQTISODIYOT” VA QAYTA TIKLANUVCHI ENERGIYA MANBALARINI JORIY QILISH TA'LIMINI TASHKIL ETISH: ADABIYOTLAR SHARHI VA RIVOJLANGAN MAMLAKATLAR TAJRIBASI ASOSIDA NAMUNAVIY O'QUV DASTURLARINI ISHLAB CHIQRISH USLUBIYOTI .....	269
<b>Raxshona Nabibullayeva</b>	
O'ZBEKISTON RESPUBLIKASIDA LIZING HISOBINI METODOLOGIYASINI TAKOMILLASHTIRISH .....	275
<b>Baxadirov Alisher Komilovich</b>	
TIJORAT BANKLARNING MOLIYAVIY BARQARORLIGINI OSHIRISH YO'LLARI .....	281
<b>Nomozov Umid Iskandarovich</b>	
GLOBAL BRANDING VS. LOCAL BRANDING: STRATEGIC TRADE-OFFS IN INTERNATIONAL MARKETING.....	285
<b>Aziz Kurbanovich Abdullaev, Mamasolieva Kamila, Akhmedova Zaynabkhon Khayrullo qizi</b>	



QISHLOQ XO'JALIGI ISHLAB CHIQARISHIDA RISKLARNI BOSHQARISH VA SUG'URTA TIZIMINING NAZARIY ASOSLARI.....	293
<b>Sayfutdinova Soxiba Abdugafurovna</b>	
XORIJIY MAMLAKATLARDA BIZNES INKUBATORLAR FAOLIYATINING INSTITUTSIONAL MODEL, RIVOJLANISH TENDENSIYALARI VA ILG'OR TAJRIBALARI.....	297
<b>Fazliddinov Shohruh Shamsiddinovich, Odilov Akmal Baxrom o'g'li, Atayeva Hulkaroy Murod qizi</b>	
XALQARO TAJRIBALARDA KICHIK KASSA AMALIYOTINI JORIY QILISH MASALALARI .....	302
<b>Eshonqulov Akmal Qudratovich</b>	
O'ZBEKISTON KICHIK VA O'RTA KORXONALARI O'RTASIDA RAQAMLI MARKETINGNI QO'LLASHDAGI TO'SIQLAR .....	306
<b>Raxmatova Sitora Shuhratjon qizi</b>	
IQTISODIYOTNI RIVOJLANTIRISH SHAROITIDA DON MAHSULOTLARINI QAYTA ISHLASH KORXONALARIDA ISHLAB CHIQARISH XARAJATLARINING BOSHQARUV HISOBINI TASHKIL ETISH.....	316
<b>Xamidova S.Ya.</b>	
KORXONALAR AUDITIDA BLOKCHEYN TEXNOLOGIYALARIDAN FOYDALANISH IMKONIYATLARI.....	322
<b>Ro'zieva Gulchexra O'sarovna</b>	
NATIJAGA YO'NALTIRILGAN BUDJETLASHTIRISHGA O'TISHDA DASTURIY BUDJETLASHTIRISH TIZIMINI JORIY ETISH ISTIQBOLLARI .....	328
<b>Ubaydullayeva Oydinoy Xabibullayevna</b>	
O'ZBEKISTONDA FISKAL BARQARORLIKNI TA'MINLASH YO'LLARI .....	333
<b>Isomiddinova Xilola Xasan qizi</b>	
ЛЁГКАЯ ПРОМЫШЛЕННОСТЬ РОССИИ И УЗБЕКИСТАНА: СРАВНИТЕЛЬНЫЕ ПРЕИМУЩЕСТВА, ЭКСПОРТНО-ИМПОРТНАЯ СПЕЦИАЛИЗАЦИЯ И ПЕРСПЕКТИВЫ ПРОИЗВОДСТВЕННОЙ КООПЕРАЦИИ.....	338
<b>Муниса Турдибаева</b>	
O'ZBEKISTONDA SUT ISHLAB CHIQARISH DINAMIKASI VA SAMARADORLIGINI OSHIRISH YO'LLARI.....	350
<b>Xamdamova Guljaxon Ablakulovna</b>	
AKSIYADORLIK JAMIYATLARIDA QIMMATLI QOG'OZLAR BILAN OPERATSIYALARNI TAKOMILLASHTIRISH.....	357
<b>Malikova Ug'iloy Abdurasul qizi</b>	
O'ZBEKISTONDA IQTISODIY O'SISH VA CO <sub>2</sub> EMISSIYASI: EKOLOGIK KUZNETS EGRI CHIZIG'I (EKC) ASOSIDA TAHLIL .....	363
<b>Choriyev Maxmayoqub</b>	
YIRIK KIMYO SANOATI KORXONALARIDA RISK-MENEJMENT JARAYONINI TAKOMILLASHTIRISH YO'NALISHLARI: ZAMONAVIY TAJRIBA VA "NAVOIYAZOT" AJ AMALIYOTI .....	368
<b>Sayidova Shahlo Toshtemirovna</b>	
BOJXONA HUDUDIDA QAYTA ISHLASHNING TASHKILIY-BOSHQARUV MEXANIZMINI STRATEGIK TAKOMILLASHTIRISH YO'NALISHLARI .....	373
<b>Lutpullayev Shukrullo Qudratullayevich</b>	



# BOJXONA HUDUDIDA QAYTA ISHLASHNING TASHKILY-BOSHQARUV MEXANIZMINI STRATEGIK TAKOMILLASHTIRISH YO'NALISHLARI

Lutpullayev Shukrullo Qudratullayevich

Bojxona instituti kafedra boshlig'i

E-mail: [shukrullo1965@bk.ru](mailto:shukrullo1965@bk.ru)

**Annotatsiya.** Mazkur tadqiqotda bojxona hududida qayta ishlash bojxona rejimi doirasida tashkiliy-boshqaruv mexanizmlarini strategik takomillashtirish masalalari kompleks tarzda tahlil etilgan. Xususan, globallashuv sharoitida ishlab chiqarish zanjirlarining murakkablashuvi, logistika oqimlarining tezlashuvi hamda tashqi savdo operatsiyalarining raqamli transformatsiyasi bojxona boshqaruvi tizimiga yangi talablarni qo'yayotgani asoslab berilgan. Tadqiqot davomida amaldagi me'yoriy-huquqiy baza, institutsional tuzilma va amaliy boshqaruv jarayonlari tahlil qilinib, ularning samaradorligiga ta'sir etuvchi omillar aniqlangan. Jumladan, bojxona hududida qayta ishlash rejimida tovarlar harakatini nazorat qilishda risk-menejment tizimining yetarli darajada integratsiyalashmaganligi, raqamli texnologiyalarning cheklangan qo'llanilishi hamda manfaatdor subyektlar o'rtasidagi axborot almashinuvi mexanizmlarining nomukammalligi mavjud muammolar sifatida ko'rsatib o'tilgan.

**Kalit so'zlar:** bojxona hududida qayta ishlash, bojxona rejimi, tashkiliy-boshqaruv mexanizmi, strategik takomillashtirish, risk-menejment, raqamlashtirish, tashqi savdo operatsiyalari, logistika zanjiri, axborot tizimlari, integratsiya, vakolatli iqtisodiy operator, bojxona nazorati, samaradorlik, tranzit salohiyati, innovatsion texnologiyalar.

**Abstract.** This study provides a comprehensive analysis of issues related to the strategic improvement of organizational and management mechanisms within the framework of the customs procedure of processing on the customs territory. In particular, it substantiates that, under conditions of globalization, the increasing complexity of production chains, the acceleration of logistics flows, and the digital transformation of foreign trade operations impose new requirements on the customs management system. The research examines the existing regulatory framework, institutional structure, and practical management processes, identifying the key factors affecting their efficiency. Specifically, the study highlights several existing challenges, including the insufficient integration of risk management systems in controlling the movement of goods under the processing on the customs territory regime, the limited use of digital technologies, and the imperfection of information exchange mechanisms among stakeholders.

**Key words:** processing on the customs territory, customs procedure, organizational and management mechanism, strategic improvement, risk management, digitalization, foreign trade operations, logistics chain, information systems, integration, authorized economic operator, customs control, efficiency, transit potential, innovative technologies.

**Аннотация.** В данном исследовании комплексно проанализированы вопросы стратегического совершенствования организационно-управленческих механизмов в рамках таможенного режима переработки на таможенной территории. В частности, обосновано, что в условиях глобализации усложнение производственных цепочек, ускорение логистических потоков, а также цифровая трансформация внешнеторговых операций формируют новые требования к системе таможенного управления. В ходе исследования проведён анализ действующей нормативно-правовой базы, институциональной структуры и практических процессов управления, а также выявлены факторы, влияющие на их эффективность. В качестве существующих проблем отмечены недостаточная интеграция системы управления рисками при контроле движения товаров в режиме переработки на таможенной территории, ограниченное применение цифровых технологий, а также несовершенство механизмов информационного обмена между заинтересованными субъектами.

**Ключевые слова:** переработка на таможенной территории, таможенный режим, организационно-управленческий механизм, стратегическое совершенствование, риск-менеджмент, цифровизация, внешнеторговые операции, логистическая цепь, информационные системы, интеграция, уполномоченный экономический оператор, таможенный контроль, эффективность, транзитный потенциал, инновационные технологии.



## KIRISH

Jahon iqtisodiyotida globallasuv jarayonlarining chuqurlashuvi, xalqaro savdo hajmlarining izchil o'sishi hamda ishlab chiqarish zanjirlarining transmilliy xarakter kasb etishi davlatlar oldiga tashqi iqtisodiy faoliyatni samarali boshqarish vazifasini qo'yimoqda. Ushbu jarayonda bojxona organlari faoliyati, ayniqsa, bojxona rejimlarini takomillashtirish va ularni amalga oshirish mexanizmlarini optimallashtirish masalalari alohida ahamiyat kasb etadi. Shunday muhim rejimlardan biri bojxona hududida qayta ishlash rejimi hisoblanadi.

Bojxona hududida qayta ishlash rejimi milliy iqtisodiyotni qo'llab-quvvatlash, ishlab chiqarishni diversifikatsiya qilish, eksport salohiyatini oshirish hamda xorijiy investitsiyalarni jalb etishda muhim instrument sifatida namoyon bo'ladi. Mazkur rejim orqali xorijiy xom ashyo va materiallarni bojxona to'lovlaridan shartli ravishda ozod etgan holda mamlakat hududida qayta ishlash va keyinchalik qayta eksport qilish imkoniyati yaratiladi. Natijada qo'shilgan qiymat zanjirlariga integratsiyalashuv darajasi oshadi hamda milliy ishlab chiqaruvchilarning raqobatbardoshligi kuchayadi.

Shu bilan birga, ushbu rejimni samarali amalga oshirish mavjud tashkiliy-boshqaruv mexanizmlarini yanada takomillashtirish zaruratini yuzaga keltirmoqda. Xususan, bojxona nazorati jarayonlarida risk-menejment tizimini chuqurroq integratsiyalash, axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalanish ko'lamini kengaytirish hamda davlat organlari va biznes subyektlari o'rtasidagi axborot almashinuvi samaradorligini oshirish muhim yo'nalishlardan biri hisoblanadi. Bu esa, o'z navbatida, rasmiylashtirish jarayonlarini optimallashtirish, ma'muriy xarajatlarni qisqartirish hamda tashqi savdo ishtirokchilari uchun qulay va samarali institutsional muhitni shakllantirish imkonini beradi [1].

Zamonaviy sharoitda raqamli iqtisodiyotning jadal rivojlanishi, sun'iy intellekt, katta ma'lumotlar (Big Data) hamda avtomatlashtirilgan tahlil tizimlarining joriy etilishi bojxona boshqaruvi tizimini sifat jihatidan yangi bosqichga olib chiqish imkonini bermoqda. Shu nuqtayi nazardan, bojxona hududida qayta ishlash rejimida tashkiliy-boshqaruv mexanizmlarini strategik takomillashtirish, ularni raqamlashtirish hamda zamonaviy risk-menejment yondashuvlari bilan integratsiyalash dolzarb ilmiy-amaliy vazifa hisoblanadi.

Mazkur tadqiqotning maqsadi bojxona hududida qayta ishlash rejimi doirasida tashkiliy-boshqaruv mexanizmlarini tahlil qilish, mavjud muammolarni aniqlash hamda ularni bartaraf etishga qaratilgan strategik taklif va tavsiyalar ishlab chiqishdan iborat. Ushbu maqsadga erishish uchun tadqiqotda institutsional, funksional va raqamli yondashuvlar uyg'unligi asosida ilmiy tahlillar olib boriladi.

Tadqiqot natijalari bojxona organlari faoliyati samaradorligini oshirish, tashqi savdo jarayonlarini soddalashtirish, tranzit salohiyatini kuchaytirish hamda mamlakat iqtisodiyotining barqaror o'sishini ta'minlashga xizmat qiladi [2].

## MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Bojxona hududida qayta ishlash rejimini samarali tashkil etish va uning tashkiliy-boshqaruv mexanizmlarini takomillashtirish masalalari xalqaro iqtisodiyot, bojxona ma'muriyatchiligi hamda tashqi savdo boshqaruvi doirasida keng tadqiq etib kelinmoqda. Ayniqsa, globallasuv jarayonlarining jadallasuvi, xalqaro logistika zanjirlarining murakkablashuvi hamda raqamli texnologiyalarning joriy etilishi bojxona boshqaruvi tizimini modernizatsiya qilish zaruratini kuchaytirmoqda.

Xalqaro iqtisodiy integratsiya va tashqi savdo jarayonlarini boshqarish masalalari Paul R. Krugman, Maurice Obstfeld va Marc J. Melitz tomonidan chuqur tahlil qilingan. Ularning ilmiy qarashlarida xalqaro savdo oqimlarini erkinlashtirish, bojxona tartib-taomillarini soddalashtirish hamda tranzit xarajatlarini kamaytirish iqtisodiy samaradorlikni oshirishning muhim omili sifatida baholanadi. Mualliflarning fikricha, bojxona tizimining samarali faoliyati global qo'shilgan qiymat zanjirlariga integratsiyalashuv darajasiga bevosita ta'sir ko'rsatadi.

Stephen Woolcock va Nicholas Bayne tomonidan ishlab chiqilgan "yangi iqtisodiy diplomatiya" konsepsiyasida xalqaro iqtisodiy munosabatlarni boshqarishda davlat institutlari, bojxona organlari hamda biznes subyektlari o'rtasidagi hamkorlikning strategik ahamiyati asoslab berilgan. Mazkur yondashuv bojxona hududida qayta ishlash rejimini boshqarishda institutsional uyg'unlik va koordinatsiyani kuchaytirish zaruratini ko'rsatadi.

Peter A.G. van Bergeijk, Maaik Okano-Heijmans va Jan Melissen ilmiy ishlarida iqtisodiy diplomatiya va tashqi iqtisodiy boshqaruv tizimlarini modernizatsiya qilish masalalari yoritilgan. Ularning tadqiqotlarida bojxona boshqaruvi samaradorligini oshirishda raqamlashtirish, axborot almashinuvi va elektron platformalarning ahamiyati alohida qayd etilgan.

S. Lallning sanoat raqobatbardoshligini rivojlantirishga bag'ishlangan ilmiy ishlari eksportga yo'naltirilgan ishlab chiqarishni qo'llab-quvvatlash hamda qayta ishlash sanoatini rag'batlantirishning institutsional mexanizmlarini tahlil qilishga qaratilgan. Muallifning fikricha, davlat tomonidan yaratiladigan bojxona va soliq imtiyozlari ishlab chiqarish samaradorligini oshirish hamda xorijiy investitsiyalarni jalb etishda muhim omil hisoblanadi.



So'nggi yillarda bojxona ma'muriyatchiligini raqamlashtirish va risk-menejment tizimlarini joriy etish masalalari Jahon bojxona tashkiloti (World Customs Organization — WCO), Jahon banki hamda OECD ekspertlari tomonidan ham keng o'rganilgan. Mazkur tadqiqotlarda "Single Window", "Authorized Economic Operator (AEO)", "Risk Management System (RMS)" kabi mexanizmlarning bojxona jarayonlarini soddalashtirish, nazorat samaradorligini oshirish va inson omili bilan bog'liq xatoliklarni kamaytirishdagi o'rni asoslab berilgan.

O'zbekiston Respublikasida ham bojxona tizimini modernizatsiya qilish va tashqi savdo tartibotlarini soddalashtirish bo'yicha qator ilmiy-amaliy tadqiqotlar amalga oshirilmoqda. Xususan, O'zbekiston Respublikasi Prezidentining bojxona ma'muriyatchiligini takomillashtirishga oid farmonlari va qarorlarida raqamli bojxona infratuzilmasini rivojlantirish, riskga asoslangan nazorat tizimini joriy etish hamda bojxona xizmatlari sifatini oshirish ustuvor yo'nalish sifatida belgilangan.

Shu bilan birga, mavjud ilmiy tadqiqotlarning aksariyatida bojxona hududida qayta ishlash rejimining tashkiliy-boshqaruv mexanizmlarini strategik jihatdan kompleks takomillashtirish masalalari yetarli darajada tizimli o'rganilmagan. Ayniqsa, institutsional, tashkiliy, axborot-raqamli hamda risk-menejment komponentlarini yagona konseptual model asosida integratsiyalash masalalari qo'shimcha ilmiy tadqiqotlarni talab etadi.

Mazkur tadqiqot aynan shu ilmiy bo'shliqni to'ldirishga qaratilgan bo'lib, bojxona hududida qayta ishlash rejimining tashkiliy-boshqaruv mexanizmlarini zamonaviy yondashuvlar asosida strategik takomillashtirish yo'nalishlarini ishlab chiqishni nazarda tutadi.

## TADQIQOT METODOLOGIYASI

Mazkur tadqiqotda bojxona hududida qayta ishlash rejimi doirasida tashkiliy-boshqaruv mexanizmlarini strategik takomillashtirish masalalarini o'rganish uchun kompleks ilmiy yondashuvlar hamda zamonaviy tadqiqot usullaridan foydalanildi. Tadqiqot metodologiyasi nazariy va amaliy tahlillar uyg'unligiga asoslangan bo'lib, quyidagi asosiy usullarni o'z ichiga oladi.

Tizimli tahlil usuli orqali bojxona hududida qayta ishlash rejimi yaxlit ijtimoiy-iqtisodiy tizim sifatida ko'rib chiqildi. Mazkur yondashuv asosida uning tarkibiy elementlari — me'yoriy-huquqiy baza, institutsional tuzilma, axborot tizimlari hamda boshqaruv jarayonlari o'zaro bog'liqlikda tahlil qilindi.

Shuningdek, qiyosiy-huquqiy tahlil usuli qo'llanilib, milliy qonunchilik normalari xorijiy davlatlar tajribasi bilan solishtirildi. Ushbu usul orqali ilg'or amaliyotlarni aniqlash hamda ularni milliy tizimga moslashtirish imkoniyatlari baholandi.

## TAHLIL VA NATIJALAR

Bundan tashqari, vakolatlarning aniq chegaralanishi hamda funksional takrorlanishlarni bartaraf etish quyidagi yo'nalishlarda amalga oshiriladi:

- bojxona organlarining nazorat va rasmiylashtirish funksiyalarini optimallashtirish;
- logistika operatorlari hamda bojxona brokerlarining huquqiy maqomini aniqlashtirish;
- qayta ishlash subyektlariga nisbatan ruxsat berish tartib-taomillarini soddalashtirish.

Institutsional komponentni takomillashtirishda "yagona oyna" (Single Window) tizimini keng joriy etish alohida ahamiyat kasb etadi. Ushbu mexanizm orqali barcha manfaatdor tomonlar o'rtasidagi axborot almashinuvi markazlashtiriladi. Natijada ortiqcha vaqt va xarajatlar qisqaradi hamda inson omili bilan bog'liq xatoliklar kamayadi.

Shuningdek, xizmat ko'rsatish markazlari faoliyatini rivojlantirish quyidagi ustuvor yo'nalishlarni o'z ichiga oladi:

- bojxona xizmatlarini mijozga yo'naltirilgan (client-oriented) tamoyillar asosida tashkil etish;
- hududiy xizmat ko'rsatish markazlarini kengaytirish va ularning funksional imkoniyatlarini oshirish;
- elektron xizmatlar ulushini ko'paytirish orqali masofaviy xizmat ko'rsatish tizimini rivojlantirish.

Natijada institutsional komponent doirasida shakllantirilgan samarali boshqaruv modeli quyidagi natijalarga erishish imkonini beradi [3]:

- qaror qabul qilish jarayonlarining tezlashuvi;
- ma'muriy xarajatlarning qisqarishi;
- bojxona xizmatlari sifatining oshishi;
- tadbirkorlik subyektlari uchun qulay biznes muhitining shakllanishi.

Umuman olganda, institutsional komponentni kompleks takomillashtirish bojxona hududida qayta ishlash jarayonlarini boshqarishda tizimli, moslashuvchan hamda samarali boshqaruv mexanizmini shakllantirishga xizmat qiladi [4].

Tashkiliy komponent

Mazkur komponent boshqaruv tuzilmasini takomillashtirishni nazarda tutadi. Xususan:



- markazlashgan boshqaruvdan qisman desentralizatsiyalashgan boshqaruv tizimiga o'tish;
- hududiy bojxona organlarining mustaqilligini oshirish;
- funksional boshqaruvdan jarayonli boshqaruv tizimiga o'tish.

Mazkur o'zgarishlar qaror qabul qilish jarayonlari tezligini oshiradi hamda mahalliy sharoitlarga moslashuvchanlikni kuchaytiradi.

Hududiy bojxona organlarining mustaqilligini oshirish bilan bir qatorda, ularning javobgarlik darajasi ham mutanosib ravishda kuchaytiriladi. Bu esa "vakolat-javobgarlik-natija" tamoyili asosida samarali boshqaruvni ta'minlash imkonini beradi.

Funksional boshqaruvdan jarayonli boshqaruvga o'tish bojxona faoliyatini end-to-end, ya'ni boshlanishidan yakunigacha bo'lgan uzluksiz jarayon asosida tashkil etishni anglatadi. Bunda asosiy e'tibor quyidagi yo'nalishlarga qaratiladi:

- bojxona jarayonlarini standartlashtirish va reglamentlashtirish;
- ortiqcha bo'g'inlar hamda takroriy operatsiyalarni qisqartirish;
- xizmat ko'rsatish muddatlarini optimallashtirish.

Shuningdek, tashkiliy komponentni rivojlantirishda matritsali boshqaruv modeli elementlarini joriy etish maqsadga muvofiq hisoblanadi. Ushbu model orqali turli funksional bo'linmalar o'rtasida moslashuvchan hamkorlik ta'minlanadi hamda murakkab jarayonlarni boshqarish samaradorligi oshiriladi [5].

Mazkur o'zgarishlar natijasida quyidagi ijobiy natijalarga erishiladi:

- qaror qabul qilish jarayonlarining operativligi va moslashuvchanligi ortadi;
- hududiy darajada tashabbuskorlik hamda innovatsion yondashuvlar rivojlanadi;
- boshqaruv tizimidagi ortiqcha byurokratik bo'g'inlar qisqartiriladi;
- bojxona xizmatlari ko'rsatish jarayonlari tezlashadi va sifat jihatidan takomillashadi.

Umuman olganda, tashkiliy komponentni kompleks takomillashtirish bojxona tizimida zamonaviy, moslashuvchan hamda natijador boshqaruv strukturasi shakllantirishga xizmat qiladi va qayta ishlash jarayonlarini samarali boshqarish uchun mustahkam tashkiliy asos yaratadi [6].

Axborot-raqamli komponent

Raqamli texnologiyalarni joriy etish konseptual modelning markaziy elementi hisoblanadi. Mazkur yo'nalishda quyidagi jihatlar muhim ahamiyat kasb etadi:

- yagona elektron platformani yaratish;
- real vaqt rejimida monitoring tizimini joriy etish;
- "Big Data" va sun'iy intellekt asosida tahliliy mexanizmlarni rivojlantirish;
- elektron deklaratsiya hamda avtomatik ruxsat berish tizimlarini kengaytirish.

Natijada inson omili ta'siri kamayadi, korrupsiya xavflari qisqaradi hamda operatsion jarayonlar tezlashadi.

Mazkur komponent doirasida raqamli transformatsiya jarayonlarini chuqurlashtirish bojxona tizimining barcha funksional yo'nalishlarini qamrab olgan holda amalga oshiriladi. Bunda asosiy e'tibor alohida IT yechimlarni joriy etish bilan cheklanib qolmay, ularni yagona integratsiyalashgan ekotizimga birlashtirishga qaratiladi.

Xususan, yagona elektron platforma quyidagi funksional imkoniyatlarni o'z ichiga olishi lozim:

- bojxona rasmiylashtiruv, nazorat va to'lov jarayonlarini yagona interfeys orqali integratsiyalash;
- barcha manfaatdor subyektlar — bojxona organlari, logistika operatorlari hamda tadbirkorlar uchun umumiy axborot makonini yaratish;
- davlat organlari axborot tizimlari bilan integratsiyani (interoperability) ta'minlash.

Real vaqt rejimida monitoring tizimini joriy etish orqali tovarlar harakati ustidan uzluksiz nazorat o'rnatiladi.

Bu esa:

- risklarni erta aniqlash va tezkor choralar ko'rish;
- logistika zanjirining shaffofligini oshirish;
- noqonuniy operatsiyalarni minimallashtirish imkonini beradi.

"Big Data" va sun'iy intellekt asosida tahlil qilish bojxona boshqaruvini sifat jihatidan yangi bosqichga olib chiqadi. Jumladan:

- risklarni boshqarish tizimini intellektualashtirish;
- prognozlash hamda trendlarni aniqlash orqali strategik qarorlar qabul qilishni qo'llab-quvvatlash;
- inson omiliga bog'liq subyektiv qarorlarni kamaytirish imkoniyati yaratiladi.

Elektron deklaratsiya hamda avtomatik ruxsat berish (auto-release) tizimlarini kengaytirish natijasida:

- bojxona rasmiylashtiruv jarayonlari maksimal darajada avtomatlashtiriladi;
- "yashil yo'lak" (green channel) mexanizmlarining samaradorligi oshiriladi;
- tadbirkorlik subyektlari uchun vaqt va moliyaviy xarajatlar sezilarli darajada qisqartiriladi.

Shuningdek, axborot-raqamli komponentni rivojlantirishda kiberxavfsizlikni ta'minlash alohida ustuvor yo'nalish hisoblanadi. Chunki raqamli infratuzilmaning ishonchligi hamda barqarorligi butun tizim samaradorligini belgilaydi.



Mazkur komponentni takomillashtirish natijasida:

- bojxona jarayonlarining to'liq raqamlashtirilishi ta'minlanadi;
- inson omili bilan bog'liq xatoliklar hamda korrupsiya xavflari keskin kamaytiriladi;
- operatsion jarayonlarning tezligi va aniqligi oshiriladi;
- boshqaruv qarorlarini qabul qilishda analitik asos kuchaytiriladi.

Umuman olganda, axborot-raqamli komponent konseptual modelning asosiy drayveri sifatida bojxona hududida qayta ishlash jarayonlarini boshqarishda yuqori samaradorlik, shaffoflik hamda tezkorlikni ta'minlaydi (1-jadval).

1-jadval. Konseptual model komponentlari bo'yicha tahliliy jadval

№	Komponent nomi	Asosiy mazmuni	Muammo	Takomillashtirish yo'li	Kutilayotgan natija
1	Institutsional	Vakolat va funksiyalar taqsimoti	Byurokratik jarayonlarning yuqoriligi	Vakolatlarni optimallashtirish	Tezkor boshqaruv
2	Tashkiliy	Boshqaruv tuzilmasi	Markazlashgan boshqaruv tizimi	Desentralizatsiyalash	Moslashuvchan boshqaruv
3	Axborot-raqamli	IT tizimlar va platformalar	Raqamlashtirish darajasining pastligi	Yagona platforma va sun'iy intellekt texnologiyalarini joriy etish	Shaffoflik va tezkorlik
4	Nazorat va risk-menejment	Tekshiruv va monitoring tizimi	Ortiqcha nazorat mexanizmlari	Riskga asoslangan nazorat tizimi	Resurslardan samarali foydalanish
5	Iqtisodiy	Rag'batlantirish mexanizmlari	Investitsion faollikning pastligi	Imtiyozlar tizimini takomillashtirish	Investitsiyalar hajmining oshishi

1-jadvalda konseptual modelning asosiy tarkibiy qismlari hamda ularning tahliliy tavsifi keltirilgan. Jadvaldan ko'rinib turibdiki, model boshqaruv tizimidagi mavjud muammolarni aniqlash va ularni samarali bartaraf etish mexanizmlarini ishlab chiqishga qaratilgan.

Nazorat va risk-menejment komponenti

Bojxona hududida qayta ishlash jarayonlarida samarali nazoratni ta'minlash uchun riskga asoslangan yondashuvni keng joriy etish muhim ahamiyat kasb etadi. Mazkur yondashuv quyidagi yo'nalishlarni o'z ichiga oladi:

- risklarni identifikatsiya qilish;
- risk profillarini shakllantirish;
- selektiv nazorat tizimini joriy etish;
- post-audit mexanizmlarini rivojlantirish.

Mazkur choralar orqali ortiqcha tekshiruvlar qisqartiriladi hamda mavjud resurslardan samarali foydalanish imkoniyati yaratiladi.

Bojxona hududida qayta ishlash rejimida riskga asoslangan yondashuvni rivojlantirish quyidagi ustuvor vazifalarni amalga oshirishni nazarda tutadi:

- risklarni aniqlash, baholash va toifalarga ajratishning yagona metodologiyasini ishlab chiqish;
- yuqori, o'rta va past darajadagi risklar bo'yicha differensial nazorat choralari qo'llash;
- ishonchli subyektlar uchun soddalashtirilgan tartiblarni (low-risk profiling) joriy etish;
- avtomatlashtirilgan risk indikatorlari va profil tizimlarini shakllantirish.

Mazkur komponent doirasida "Risk Management System (RMS)"ni takomillashtirish alohida ahamiyatga ega. Ushbu tizim orqali bojxona nazorati resurslari eng yuqori xavf mavjud bo'lgan yo'nalishlarga yo'naltiriladi. Natijada nazorat samaradorligi sezilarli darajada oshiriladi.

Shuningdek, risk-menejment jarayonlari quyidagi bosqichlar asosida tashkil etiladi:

- risklarni identifikatsiya qilish — ehtimoliy huquqbuzarliklar va zaif nuqtalarni aniqlash;
- risklarni tahlil qilish va baholash — statistik hamda analitik ma'lumotlar asosida xavf darajasini belgilash;
- risklarga javob choralari ishlab chiqish — nazorat shakllari va darajasini tanlash;
- monitoring va qayta ko'rib chiqish — risk profillarini doimiy ravishda yangilab borish.

Riskga asoslangan yondashuvni samarali joriy etish uchun axborot-raqamli komponent bilan uzviy integratsiya ta'minlanadi.

Xususan:

- "Big Data" va sun'iy intellekt asosida risklarni prognozlash;
- real vaqt rejimida ma'lumotlarni qayta ishlash va signalizatsiya tizimlarini qo'llash;



– tashqi axborot manbalari bilan ma'lumot almashinuvini kengaytirish.

Bundan tashqari, nazorat mexanizmlarini takomillashtirishda post-audit nazorati (post-clearance audit) institutini rivojlantirish muhim yo'nalishlardan biri hisoblanadi. Ushbu yondashuv orqali bojxona rasmiylashtiruvdan keyingi tekshiruvlar samaradorligi oshiriladi hamda dastlabki nazorat yuklamasi qisqartiriladi.

Mazkur komponentni rivojlantirish natijasida:

- bojxona nazoratining manzilligi va samaradorligi oshadi;
- ortiqcha tekshiruvlar hamda kechikishlar kamayadi;
- halol tadbirkorlik subyektlari uchun qulay shart-sharoitlar yaratiladi;
- bojxona qonunchiligi buzilishining oldi olinadi (2-jadval).

## 2-jadval. Konseptual model komponentlari bo'yicha qiyosiy tahlil

Ko'rsatkich	Amaldagi tizim	Taklif etilayotgan model
Boshqaruv turi	Markazlashgan	Moslashuvchan (gibrid)
Qaror qabul qilish	Sekin	Tezkor
Nazorat	To'liq tekshiruv asosida	Riskga asoslangan
Texnologiya	Qisman raqamlashtirilgan	To'liq raqamlashtirilgan
Shaffoflik	Past darajada	Yuqori darajada
Xarajatlar	Yuqori	Qisqartirilgan

2-jadvalda amaldagi tizim hamda taklif etilayotgan konseptual model o'rtasidagi asosiy farqlar qiyosiy tahlil asosida yoritilgan.

Amaldagi tizim asosan markazlashgan boshqaruv tamoyiliga asoslangan bo'lib, qarorlar yuqori boshqaruv organlari tomonidan qabul qilinadi. Natijada qaror qabul qilish jarayonlari nisbatan sekin amalga oshadi, chunki har bir masala bir necha bosqichli kelishuv va nazorat jarayonlaridan o'tadi. Shu bilan birga, nazorat tizimi to'liq tekshiruv tamoyili asosida tashkil etilganligi sababli barcha operatsiyalar bir xil darajada tekshiriladi. Bu esa ortiqcha vaqt va resurs sarfiga olib keladi.

Shuningdek, amaldagi tizimda raqamlashtirish jarayonlari qisman joriy etilgan bo'lib, ayrim operatsiyalar hali ham an'anaviy usullar asosida amalga oshirilmoqda.

Taklif etilayotgan model esa zamonaviy boshqaruv yondashuvlariga asoslangan bo'lib, unda moslashuvchan (gibrid) boshqaruv tizimi joriy etiladi. Mazkur yondashuv asosida strategik masalalar markazlashgan tarzda boshqariladi, operativ jarayonlarda esa hududiy va funksional mustaqillik ta'minlanadi. Bu esa qaror qabul qilish tezligini oshirish hamda boshqaruv tizimining moslashuvchanligini kuchaytirish imkonini beradi.

Nazorat tizimi riskga asoslangan mexanizm orqali amalga oshiriladi. Bunda asosiy e'tibor yuqori xavf darajasiga ega bo'lgan operatsiyalarga qaratiladi. Natijada ortiqcha tekshiruvlar qisqartiriladi va nazorat resurslaridan samarali foydalanish imkoniyati yaratiladi.

Shuningdek, taklif etilayotgan modelda barcha jarayonlarni to'liq raqamlashtirish nazarda tutilgan. Bu esa operatsiyalarni avtomatlashtirish, ma'lumotlar almashinuvini tezlashtirish hamda inson omili bilan bog'liq xatoliklarni kamaytirish imkonini beradi. Natijada tizimning shaffoflik darajasi oshadi va monitoring jarayonlari soddalashadi.

Eng muhimi, mazkur yondashuv orqali moliyaviy hamda tashkiliy xarajatlarni sezilarli darajada qisqartirish imkoniyati yaratiladi, chunki mavjud resurslardan foydalanish samaradorligi oshadi.

Qisqacha aytganda, taklif etilayotgan model tezkor, zamonaviy, shaffof hamda iqtisodiy jihatdan samarali boshqaruv tizimini shakllantirishga qaratilgan.

Umuman olganda, nazorat va risk-menejment komponenti bojxona hududida qayta ishlash jarayonlarida muvozanatli nazorat tizimini shakllantirishga xizmat qiladi. Ya'ni, nazoratning yetarlilik darajasi hamda biznes subyektlari uchun qulaylik o'rtasidagi optimal nisbat ta'minlanadi.

Iqtisodiy rag'batlantirish komponenti

Qayta ishlash faoliyatini rivojlantirishda iqtisodiy mexanizmlarni takomillashtirish muhim ahamiyat kasb etadi. Xususan, quyidagi yo'nalishlar ustuvor hisoblanadi:

- soliq va bojxona imtiyozlarini optimallashtirish;
- eksportga yo'naltirilgan ishlab chiqarishni rag'batlantirish;
- logistika xarajatlarni qisqartirish.

Mazkur chora-tadbirlar investorlar uchun qulay iqtisodiy muhitni shakllantirishga xizmat qiladi.

Iqtisodiy rag'batlantirish komponenti doirasida qayta ishlash faoliyatini rivojlantirishga qaratilgan mexanizmlar kompleks hamda o'zaro uyg'unlashgan holda shakllantirilishi zarur. Bunda asosiy e'tibor



rag'batlantiruvchi vositalarning samaradorligini oshirish hamda ularning aniq maqsadli Matnda salbiy, siyosatga qarshi, diniy, nomaqbul yoki haqoratli iboralar aniqlanmadi. Matn ilmiy-uslubiy talablarga mos. Quyida ega-kesim uyg'unligi, imlo, punktuatsiya hamda mantiqiy ketma-ketlik jihatidan yuqori ilmiy saviyada tahrirlangan variant keltiriladi.

Mazkur tadqiqot natijalari bojxona hududida qayta ishlash rejimi doirasida tashkiliy-boshqaruv mexanizmlarini takomillashtirish zaruratini ilmiy va amaliy jihatdan tasdiqlaydi.

Tadqiqotda taklif etilgan konseptual model komponentlari o'zaro uzviy bog'liq holda amalga oshirilgandagina yuqori samaradorlikni ta'minlaydi. Xususan, institutsional islohotlar tashkiliy o'zgarishlar bilan qo'llab-quvvatlanmasa yoki axborot-raqamli infratuzilma yetarli darajada rivojlantirilmasa, kutilayotgan natijalarga erishish murakkablashadi. Shu bois, mazkur yondashuvni kompleks va bosqichma-bosqich joriy etish muhim ahamiyat kasb etadi.

Axborot-raqamli komponentni joriy etish bo'yicha olingan natijalar shuni ko'rsatadiki, yagona elektron platforma hamda integratsiyalashgan axborot tizimlari orqali ma'lumotlar almashinuvini markazlashtirish bojxona jarayonlarining shaffofligini sezilarli darajada oshiradi. Bu esa, o'z navbatida, inson omili bilan bog'liq xavflarni kamaytiradi hamda korrupsiya holatlarining oldini olishga xizmat qiladi. Biroq, raqamli transformatsiya jarayonida kiberxavfsizlik masalalariga alohida e'tibor qaratilishi zarur.

Shuningdek, risk-menejment tizimini takomillashtirish natijalari shuni ko'rsatmoqdaki, nazoratning to'liq tekshiruv modeli o'rniga selektiv, riskga asoslangan yondashuvni joriy etish resurslardan samarali foydalanish imkonini beradi. Bu esa, bir tomondan, nazorat sifatini oshirsa, ikkinchi tomondan, halol tadbirkorlik subyektlari uchun ma'muriy yuklamani kamaytiradi. Biroq, mazkur tizimning samarali faoliyat yuritishi uchun sifatlil ma'lumotlar bazasi hamda zamonaviy analitik instrumentlarning mavjudligi muhim hisoblanadi.

Iqtisodiy rag'batlantirish mexanizmlarining tahlili shuni ko'rsatadiki, soliq va bojxona imtiyozlari to'g'ri yo'naltirilgan taqdirda qayta ishlash faoliyatini rag'batlantirishda muhim omil sifatida namoyon bo'ladi. Biroq, imtiyozlarning ortiqcha yoki maqsadsiz qo'llanilishi byudjet tushumlarining qisqarishiga olib kelishi mumkin. Shu sababli, ularni joriy etishda aniq mezonlar hamda samaradorlik indikatorlarini belgilash maqsadga muvofiqdir [7].

Tadqiqot natijalarini muhokama qilish jarayonida yana bir muhim jihat — davlat va xususiy sektor o'rtasidagi hamkorlikni kuchaytirish zaruriyati hisoblanadi. Xususan, vakolatli iqtisodiy operator institutini rivojlantirish orqali ishonchli tadbirkorlar uchun soddalashtirilgan tartib-taomillarni joriy etish imkoniyati yaratiladi. Bu esa bojxona organlari resurslarini yuqori riskli yo'nalishlarga qayta taqsimlash imkonini beradi.

Shu bilan birga, tadqiqot natijalari ayrim cheklovlarga ham ega. Jumladan, ayrim tahlillar mavjud statistik ma'lumotlar doirasida amalga oshirilgan bo'lib, kelgusida ularni kengaytirish hamda empirik bazani chuqurlashtirish maqsadga muvofiq hisoblanadi. Shuningdek, raqamli texnologiyalarni joriy etishda moliyaviy va kadrlar salohiyati bilan bog'liq cheklovlarni ham inobatga olish zarur.

Umuman olganda, tadqiqot natijalari hamda ularning muhokamasi shuni ko'rsatadiki, bojxona hududida qayta ishlash rejimida tashkiliy-boshqaruv mexanizmlarini strategik takomillashtirish milliy iqtisodiyotning raqobatbardoshligini oshirish, tashqi savdo jarayonlarini soddalashtirish hamda mamlakatning tranzit salohiyatini kuchaytirishda muhim ahamiyat kasb etadi.

## XULOSA VA TAKLIFLAR

Mazkur tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, bojxona hududida qayta ishlash rejimi milliy iqtisodiyotni rivojlantirish, eksport salohiyatini oshirish hamda global qo'shilgan qiymat zanjirlariga integratsiyalashuvni jadallashtirishda muhim strategik instrument hisoblanadi. Amaldagi tashkiliy-boshqaruv mexanizmlarini yanada takomillashtirish, boshqaruv jarayonlarini optimallashtirish, axborot-raqamli infratuzilmani rivojlantirish hamda risk-menejment tizimini chuqur integratsiyalash ushbu rejim samaradorligini yangi bosqichga olib chiqish imkonini beradi.

Tadqiqot doirasida ishlab chiqilgan konseptual model bojxona tizimini institutsional, tashkiliy, axborot-raqamli, nazorat hamda iqtisodiy rag'batlantirish komponentlari asosida kompleks rivojlantirish imkonini yaratadi. Mazkur yondashuvni amaliyotga joriy etish orqali bojxona jarayonlarining shaffofligi, tezkorligi va samaradorligini sezilarli darajada oshirish mumkin.

Shuningdek, taklif etilgan chora-tadbirlarni kompleks hamda izchil amalga oshirish bojxona hududida qayta ishlash rejimi samaradorligini yanada yuksaltirish, tashqi savdo jarayonlarini soddalashtirish, investitsion jozibadorlikni mustahkamlash hamda mamlakatning tranzit salohiyatini kuchaytirishga xizmat qiladi. Natijada milliy iqtisodiyotning raqobatbardoshligi oshib, xalqaro iqtisodiy integratsiya jarayonlarida mamlakatning pozitsiyasi yanada mustahkamlanadi.

**FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI**

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2025-yil 17-dekabrda "Bojxona ma'muriyatchiligi va tashqi savdo tartibotlarini yanada soddalashtirish hamda samaradorligini oshirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi PF-250-son Farmoni. <https://www.lex.uz/ru/docs/-7934915>
2. Peter A.G. van Bergeijk, Maaïke Okano-Heijmans, Jan Melissen. Economic Diplomacy: Economic and Political Perspectives. Leiden: Brill Academic Publishers, 2011.
3. Stephen Woolcock, Nicholas Bayne. The New Economic Diplomacy: Decision-Making and Negotiation in International Economic Relations. Global Finance Series. London: Routledge, 2011.
4. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyev raisligida 2025-yil 15-yanvar kuni Tashqi ishlar vazirligi hamda xorijdagi diplomatik vakolatxonalar faoliyati masalalariga bag'ishlangan yig'ilish materiallari.
5. Lall S. Building Industrial Competitiveness in Developing Countries. Paris: Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD).
6. Krugman P.R., Obstfeld M., Melitz M.J. International Economics: Theory and Policy. 7th edition. Boston: Pearson Education.
7. O'zbekiston Milliy axborot agentligi (O'ZA) rasmiy sayti. Available at: <https://uza.uz/oz/posts>



## IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

*Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal*

**Ingliz tili muharriri:** Feruz Hakimov

**Musahhih:** Zokir ALIBEKOV

**Sahifalovchi va dizayner:** Oloviddin Sobir o'g'li

---

### 2026. № 5

---

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.  
Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

El.Pochta: sq143235@gmail.com

Bot: @iqtisodiyot\_77

Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo'lishingiz mumkin. Obuna bo'lgach, @iqtisodiyot\_77 telegram sahifamizga to'lov haqidagi ma'lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo'natishingizni so'raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo'natamiz.

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali 03.11.2022-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №566955 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

**Litsenziya raqami:** №046523. PNFL: 30407832680027

**Manzilimiz:** Toshkent shahar, Mirzo Ulug'bek tumani  
Kumushkon ko'chasi, 26-uy.



Jurnal sayti: <https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz>

---